Γ. ΒΕΛΟΥΔΗ - Β. NEWTON

ΓΕΝΙΚΕΣ ΟΝΟΜΑΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΡΗΜΑΤΙΚΗ ΟΨΗ ΣΤΑ ΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

[ΛΕΥΚΗ ΣΕΛΙΔΑ]

1. Ἡ ἀντίθεση συντελεσμένη / ἀσυντέλεστη (perfective / imperfective), πού χαρακτηρίζει τή ρηματική ὄψη (aspect) καί ἐκφράζεται ὑποχρεωτικά σ' ὅλους τούς παρεμφατικούς τύπους τοῦ ρήματος στά Νέα Ἑλληνικά, ὁρίζει κοντά στά ἄλλα καί τή διάκριση ἀνάμεσα σέ κλειστά σύνολα πράξεων καί θαμιστικές (habitual) πράξεις. Τά παραδείγματα πού ἀκολουθοῦν τό δείχνουν χαρακτηριστικά:

(1) Κάπνισε ἕνα τσιγάρο
(2) Κάπνιζε τσιγάρα
(3) Κάπνισε πέντε τσιγάρα
(4) Κάπνιζε πέντε τσιγάρα τήν ὥρα.

Ἀξίζει νά τονίσουμε ὅτι δέν εἶναι ἡ ἐπανάληψη ἀπό μόνη της πού ἐπιβάλλει τήν ἐπιλογή τοῦ ἀσυντέλεστου τύπου *κάπνιζε*, ἀλλά μᾶλλον ἡ ὕπαρξη ἀνοιχτοῦ συνόλου πράξεων: στίς προτάσεις (2) καί (4), γιά παράδειγμα, τό σύνολο τῶν περιπτώσεων ὅπου τό ὑποκείμενο κάπνισε ἕνα ἤ πέντε τσιγάρα ἀντίστοιχα μένει ἀνοιχτό· στήν (3), ἄν καί ἡ πράξη πού περιγράφει ἐπαναλαμβάνεται, ὁ ἀριθμός τῶν ἐπαναλήψεων ἐμφανίζεται ὁρισμένος (κλειστό σύνολο πράξεων), κι ἔτσι χρησιμοποιεῖται ὁ συντελεσμένος τύπος *κάπνισε*. Οἱ παρατηρήσεις αὐτές ἀφοροῦν στόν ἴδιο βαθμό καί τήν ὄψη τοῦ ρήματος σέ προτάσεις πού εἰσάγονται μέ τό σύνδεσμο *νά* καί ἐκφέρονται μέ συντελεσμένους ἤ ἀσυντέλεστους ρηματικούς τύπους, πού ἱστορικά συνδέονται μέ τήν ὑποτακτική τοῦ ἀορίστου καί τήν ὑποτακτική τοῦ ἐνεστώτα ἀντίστοιχα. Ἔτσι ἔχουμε προτάσεις σάν τίς παρακάτω:

(5) Θέλω νά καπνίσω ἕνα τσιγάρο
(6) Θέλω νά καπνίζω πέντε τσιγάρα τήν ὥρα
(7) Πρέπει νά καπνίσεις ἕνα τσιγάρο
(8) Πρέπει νά καπνίζεις πέντε τσιγάρα τήν ὥρα.

Σέ κάθε πρόταση μέ ἀσυντέλεστη ὄψη στό ρῆμα ἕνα ἄτομο φαίνεται νά συμμετέχει σέ μιά σειρά πράξεων πού ἐπαναλαμβάνονται (βλ. (2), (4), (6), (8)).

Εὐχαριστοῦμε ἰδιαίτερα τήν κ. Εἰρήνη Φιλιππάκη-Warburton γιά τίς συζητήσεις πού εἶχε μαζί μας πάνω στά προβλήματα αὐτῆς τῆς ἐργασίας καί τήν πολύτιμη βοήθειά της.

Τί νὰ συμβαίνει ὅμως ὅταν ἡ ἀκολουθία αὐτοῦ ποὺ φαίνεται σὰν ὁ ἴδιος τύπος πράξης συνδέεται μὲ διαφορετικὰ ἄτομα σὲ κάθε του ἐμφάνιση; Ἡ ἐξέταση ὅσων ἀκολουθοῦν δείχνει ὅτι καὶ πάλι χρησιμοποιεῖται ὁ ἀσυντέλεστος τύπος· δηλαδή, ἡ ἀντίθεση συντελεσμένη / ἀσυντέλεστη, ποὺ χαρακτηρίζει τὴ ρηματικὴ ὄψη, μπορεῖ νὰ ὁρίσει τὴ διάκριση συγκεκριμένου / γενικοῦ (βλ. (9) παρακάτω) τὸ ἴδιο καλὰ μὲ τὴ διάκριση μὴ θαμιστικοῦ / θαμιστικοῦ (βλ. (10)). Κι αὐτὸ εἶναι φυσικό, ἄν, ὅπως ἔχουμε παρατηρήσει, ἡ βαθύτερη ἀντίθεση τελικὰ εἶναι ἀντίθεση ἀνάμεσα σὲ κλειστὰ καὶ ἀνοιχτὰ σύνολα:

(9) Οἱ κοπέλες παντρεύονταν μικρὲς
(10) Κάθε μέρα πέθαινε καὶ κάποιος.

Θέλουμε σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο νὰ ἀναφερθοῦμε στὴ δισημία ἐκφράσεων ὅπως *οἱ κοπέλες*, ποὺ ἀποτελοῦνται ἀπὸ μορφολογικὰ ὁριστικὲς ὀνοματικὲς φράσεις: σημασιολογικὰ μποροῦν νὰ ἔχουν μιὰ συγκεκριμένη (specific) ἢ μιὰ γενικὴ (generic) 'ἀνάγνωση'. Στὴ 'συγκεκριμένη' της ἔννοια, ὁπότε κανονικὰ γίνεται ἀναφορὰ σ' ἕνα κλειστὸ σύνολο ἀτόμων ποὺ εἶναι οἰκεῖα ἀπὸ προηγούμενη πρόταση ἢ ἀπὸ προηγούμενη γνώση στὸν ὁμιλητή, ἡ ἴδια πρόταση, ἡ (9), θὰ ἀπαιτοῦσε γενικὰ συντελεσμένη ὄψη (: *παντρεύτηκαν*) στὸ ρῆμα της· μολονότι γίνεται ἀναφορὰ σὲ διαδοχικοὺς γάμους, ἐπειδὴ κάθε κοπέλα μπορεῖ νὰ παντρευτεῖ μικρὴ μόνο μιὰ φορὰ στὴ ζωή της, τὸ σύνολο αὐτῶν τῶν γάμων θεωρεῖται καθορισμένο (: κλειστό), ἂν καὶ ἐπακριβὴς ἀριθμητική του ἔκφραση δὲν ὑπάρχει στὴν πρόταση. Συνοψίζοντας λοιπὸν μποροῦμε νὰ προτείνουμε σὰν ἕνα γενικὸ κανόνα ὅτι σὲ προτάσεις τῆς Νέας Ἑλληνικῆς μὲ (μορφολογικὰ) ὁριστικὲς ὀνοματικὲς φράσεις στὴ θέση τοῦ ὑποκειμένου τὸ ρῆμα ἔχει συντελεσμένη ὄψη, ὅταν ἡ ἀναφορὰ γίνεται σ' ἕνα κλειστὸ σύνολο ἀτόμων, καὶ τὴν ἀντίστοιχη ἀσυντέλεστη, ὅταν τὸ σύνολο θεωρεῖται ἀνοιχτό. Μιὰ πιὸ προσεχτικὴ διερεύνηση ὅμως θὰ ἔφερνε σὲ φῶς, μὲ μεγάλη συχνότητα, περιπτώσεις ποὺ ἀγνοοῦν τὸ γενικό μας κανόνα. Ἀπὸ τὴν ἐξέταση ἑκατοντάδων παραδειγμάτων, ποὺ συγκεντρώθηκαν τὰ τελευταῖα χρόνια ἀπὸ τὸν B. Newton εἴτε ἀπ' εὐθείας ἀπὸ κείμενα εἴτε ἀπὸ εἰδικὰ ἐρωτηματολόγια, ἔχουμε ὡστόσο φτάσει στὸ συμπέρασμα ὅτι τελικὰ δὲν εἶναι ἀναγκαῖο νὰ ἀρνηθοῦμε τὴν ἀντιστοιχία συγκεκριμένου / γενικοῦ μὲ συντελεσμένο / ἀσυντέλεστο, ἀλλὰ μᾶλλον πρέπει νὰ δεχτοῦμε ὅτι ἡ ἐπιλογὴ τῆς ὄψης στὸ συγκεκριμένο εἶδος τῶν προτάσεων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀλληλεπίδραση τῶν ποικίλων παραγόντων ποὺ διαπιστώνεται πὼς ἐνεργοῦν καθοριστικὰ σὲ θέματα ρηματικῆς ὄψης στὰ Νέα Ἑλληνικά. Ἐλπίζουμε νὰ δώσουμε ταυτότητα σ' αὐτοὺς τοὺς παράγοντες καὶ νὰ τοὺς περιγράψουμε μὲ τέτοιο τρόπο, ὥστε νὰ ἀποδειχτεῖ τελικὰ πὼς αὐτὸ ποὺ μοιάζει σὰν ἀνεξήγητη ποικιλία ἀπὸ τὸν ἕνα ὁμιλητὴ στὸν ἄλλο εἶναι ἁπλῶς ἡ ἀπόδοση διαφορετικῶν λογικῶν τύπων, ἤ,

ἂν θέλετε, 'σημασιῶν', σὲ (ἐπιφανειακὰ) πανομοιότυπες ἢ σχεδὸν ὅμοιες δομές: νὰ δείξουμε, δηλαδή, πώς, ὅταν οἱ ὁμιλητὲς τῆς γλώσσας διαφωνοῦν σχετικὰ μὲ τὴν ἐπιλογὴ τῆς ρηματικῆς ὄψης σ' ἕνα συγκεκριμένο λεκτικὸ πλαίσιο, ἡ διαφωνία τους ἀνταναικλᾶ διαφορετικὲς 'ἀναγνώσεις' τοῦ πλαίσιου μᾶλλον, παρὰ διαφορετικοὺς κανόνες γιὰ τὴ σχέση μορφῆς καὶ σημασίας.

2. Ἂς ἀρχίσουμε μὲ τὴν ἐξέταση προτάσεων ὅπως οἱ (11)-(13) παρακάτω:

(11) Οἱ αἰχμάλωτοι πρέπει νὰ δικαστοῦν, ὄχι νὰ ἐκτελεστοῦν
(12) Οἱ αἰχμάλωτοι πρέπει νὰ δικαστοῦν, ὄχι νὰ ἐκτελοῦνται
(13) Οἱ αἰχμάλωτοι πρέπει νὰ δικάζονται, ὄχι νὰ ἐκτελοῦνται.

Σύμφωνα μὲ ὅσα ἔχουμε ὡς τώρα σημειώσει, οἱ προτάσεις (11) καὶ (13) δὲ θὰ πρέπει νὰ παρουσιάζουν προβλήματα. Ἡ (11) φαίνεται νὰ ὁρίζει τὴν τύχη μιᾶς συγκεκριμένης ὁμάδας αἰχμαλώτων, ἐνῶ ἡ (13) ἐκφράζει μιὰ γενικὴ θέση σχετικὰ μὲ τὴ μεταχείριση ποὺ θὰ πρέπει νὰ ἔχουν οἱ αἰχμάλωτοι (: ὅσοι ἔχουν συλληφθεῖ ἢ σὲ μελλοντικοὺς πολέμους θὰ συλληφθοῦν). Καὶ πραγματικὰ τὸ γλωσσικὸ αἴσθημα τῶν ὁμιλητῶν ἐνισχύει αὐτὴ τὴ σημασιολογικὴ διαφοροποίηση: παραδείγματα σὰν τὸ (11), ὅπου τὰ ἐξαρτημένα ρήματα ἔχουν συντελεσμένη ὄψη, φαίνονται πολὺ πιὸ ὁμαλὰ ἐνσωματωμένα σὰν συμπληρώματα σὲ μιὰ κύρια πρόταση σὰν τὴν *Ὁ στρατηγὸς λέει ὅτι* ἀπ' ὅ,τι στὴν *Ὁ νόμος λέει ὅτι*, ἀφοῦ ὁ νόμος δὲν μπορεῖ νὰ περιορίζεται σὲ μιὰ συγκεκριμένη ὁμάδα αἰχμαλώτων· καὶ κάτι ἀκόμη, ποὺ δείχνει πὼς ὄχι μόνο ἔχουν συνειδητοποιήσει, ἀλλὰ καὶ ἐκμεταλλεύονται τὴ διαφοροποίηση οἱ ὁμιλητές: ἂν ἡ (11) πραγματωνόταν ἀπὸ ἕνα συγκεκριμένο ὁμιλητὴ καὶ κάποιος τὴν ἀμφισβητοῦσε, ὁ ὁμιλητὴς θὰ μποροῦσε νὰ ἐπιμείνει ἐπικαλούμενος τὴν (13) σὰν γενικὴ ἀρχή. Μὲ δυὸ λόγια, ἡ (11) θὰ ἦταν κατάλληλη σὰν διαταγὴ καὶ ἀπαγόρευση, ἐνῶ ἡ (13) θὰ μποροῦσε νὰ ἀκουστεῖ σὰν ἀπόφθεγμα σὲ μιὰ θεωρητικὴ συζήτηση.

Πρὶν στραφοῦμε στὴν (12), πρέπει νὰ τονίσουμε ὅτι, ἐνῶ δὲ συναντοῦμε σοβαρὲς δυσκολίες ἂν θελήσουμε νὰ δώσουμε κανόνες ποὺ νὰ συνδέουν τὰ χαρακτηριστικὰ 'συγκεκριμένο', 'γενικὸ' μὲ τὴ ρηματικὴ ὄψη, μᾶς εἶναι ἐξαιρετικὰ δύσκολο νὰ διαχωρίσουμε μὲ κάποιου βαθμοῦ ἀξιοπιστία καὶ ἀκρίβεια τὶς περιπτώσεις ὅπου οἱ ὁμιλητὲς θὰ ἐννοοῦσαν ἕνα σύνολο ἀτόμων σὰν ἀνοιχτὸ ἢ κλειστό. Γιὰ παράδειγμα, ἐνῶ εἶναι φανερὸ ὅτι οἱ αἰχμάλωτοι ποὺ ἤδη βρίσκονται μέσα σ' ἕνα στρατόπεδο συγκεντρώσεως ἀποτελοῦν ἕνα κλειστὸ σύνολο, πῶς θὰ πρέπει νὰ χαρακτηρίσουμε τὸ σύνολο ὅταν γίνεται ἀναφορὰ σὲ αἰχμαλώτους ποὺ μπορεῖ ἢ ὄχι νὰ πέσουν στὰ χέρια μας σ' ἕνα πόλεμο ποὺ πρόκειται νὰ κηρυχτεῖ στὶς 6 μ.μ. σήμερα; Θὰ μποροῦσε νὰ σκε-

φτεῖ κανεὶς ὅτι ὅσοι θὰ συλληφθοῦν αἰχμάλωτοι ἀπὸ τὴ στιγμὴ τῆς κήρυξης μέχρι καὶ τὴ λήξη τοῦ πολέμου πρέπει ὁπωσδήποτε νὰ ἀποτελοῦν ἕνα κλειστὸ σύνολο, παρὰ τὸ ὅτι τὴ στιγμὴ ποὺ πραγματώνεται ἡ πρόταση δὲν εἶναι γνωστὸ ἂν ὁ ἀριθμός τους θὰ εἶναι 0 ἢ 10.000. Ἡ γνώμη μας εἶναι ὅτι σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις αὐτὸ ποὺ θὰ βαρύνει στὴν ἐπιλογὴ τῆς ρηματικῆς ὄψης, ἢ στὴν 'ἀνάγνωσή' της, θὰ εἶναι ἂν ἔχουμε στὸ μυαλό μας μιὰ Ρωμαϊκοῦ τύπου μαζικὴ ἐκτέλεση στὸ τέλος τοῦ πολέμου, ὁπότε καὶ γίνεται ἀναφορὰ σ' ἕνα καὶ μοναδικὸ γεγονὸς στὸ μέλλον, ἢ ἂν περιμένουμε νὰ ἐκτελοῦνται οἱ αἰχμάλωτοι μεμονωμένα, μόλις θὰ συλλαμβάνονται: σύμφωνα μὲ τὴ δική μας ἑρμηνεία, θὰ ἐπιλεγεῖ ὁ συντελεσμένος τύπος (: μαζικὴ ἐκτέλεση) καὶ ὁ ἀσυντέλεστος (: ἀτομικὲς ἐκτελέσεις) ἀντίστοιχα.

Στὸ βαθμὸ ποὺ οἱ ἐπιλογὲς τῶν ὁμιλητῶν ὁρίζονται ἀπ' αὐτὲς τὶς παρατηρήσεις μας πάνω στὴ ρηματικὴ ὄψη, δικαιώνεται μιὰ προηγούμενη ἀνάλυση, Newton (1979), ποὺ ὑποστήριζε ὅτι οἱ προτάσεις μὲ γενικὲς ὀνοματικὲς φράσεις ἔχουν κοινὸ μὲ ὅσες ἐκφράζουν περιοδικότητα, π.χ. *'ρευόταν κάθε λεπτό'*, αὐτὸ ποὺ ὀνόμαζε 'scenario' δομὴ (: *'κάθε φορὰ p, q'*). Γιατὶ αὐτὸ ποὺ φαίνεται νὰ σημαίνει ἡ (13) εἶναι ὅτι, κάθε φορὰ ποὺ συλλαμβάνεται ἕνας αἰχμάλωτος, πρέπει νὰ δικάζεται, καὶ ὄχι νὰ ἐκτελεῖται. Αὐτὲς οἱ scenario (ἢ ἀλλιῶς, 'θαμιστικὲς') δομὲς ἐπιλέγουν τὸν ἀσυντέλεστο τύπο, ἀκόμη κι ὅταν τὰ γεγονότα ποὺ περιγράφουν παρουσιάζονται περιορισμένα σ' ἕνα καθορισμένο χρονικὸ διάστημα. Ἔτσι ἡ πρόταση *Ρευόταν κάθε λεπτὸ ἐπὶ ἕξι ὧρες* θὰ ἀπαιτήσει ἀσυντέλεστο, καὶ γιὰ τὸν ἴδιο ἀκριβῶς λόγο ἔχουμε τὴν ἴδια ρηματικὴ ὄψη στὴ 'γενικὴ' (generic) ἀνάγνωση τῆς πρότασης *Οἱ αἰχμάλωτοι ποὺ πιάνονται σ' αὐτὸν τὸν πόλεμο πρέπει νὰ δικάζονται:* τόσο στὴ μιὰ ὅσο καὶ στὴν ἄλλη πρόταση δὲ δηλώνεται ρητά, ἁπλῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ συμπεράνει, ὅτι τὸ σύνολο τῶν πράξεων εἶναι κλειστό, καί, σ' αὐτὴ τοὐλάχιστο τὴν περίπτωση, οἱ κανόνες τῆς ρηματικῆς ὄψης ἀνακλοῦν αὐτὸ ποὺ δηλώνεται.

Στὶς (11) καὶ (13) τὰ δύο μέλη τῆς σύνδεσης μοιράζονται τὴν ἴδια ρηματικὴ ὄψη. Πῶς μποροῦμε ὅμως νὰ ἀναλύσουμε τὴν πρόταση (12), ὅπου βλέπουμε μεταπήδηση ἀπ' τὸν συντελεσμένο στὸν ἀσυντέλεστο τύπο; Μιὰ λύση θὰ ἦταν νὰ δεχτοῦμε ὅτι ἡ (12) ἔχει προκύψει μὲ ἁπλοποίηση ἀπὸ τὴ συμπλεκτικὴ σύνδεση τῆς πρότασης *Οἱ αἰχμάλωτοι πρέπει νὰ δικαστοῦν*, ποὺ ἔχει 'συγκεκριμένη' ἀνάγνωση, μὲ τὴ 'γενικὴ' πρόταση *Οἱ αἰχμάλωτοι δὲν πρέπει νὰ ἐκτελοῦνται.* Δὲ φαίνεται ὅμως νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ συνύπαρξη τῆς 'συγκεκριμένης' καὶ τῆς 'γενικῆς' ἀνάγνωσης μιᾶς ὀνοματικῆς φράσης σὲ τέτοιες συμπλεκτικὲς συνδέσεις: κατὰ τὸ γλωσσικὸ αἴσθημα τῶν ὁμιλητῶν, σὲ σύνθετες προτάσεις αὐτῆς τῆς μορφῆς γίνεται ἀπὸ τὴ μιὰ ἄκρη μέχρι τὴν ἄλλη ἀναφορὰ σ' ἕνα μόνο εἶδος συνόλου (σὲ ἀνοιχτὸ ἢ σὲ κλειστό), καὶ οἱ

ἔναρθρες ὀνοματικὲς φράσεις τοῦ πληθυντικοῦ ἔχουν πάντα ὁμοιομορφία στὴν 'ἀνάγνωσή' τους. Στὴν (12) λοιπόν, ὅπου τὸ ὑποκείμενο ἔχει 'συγκεκριμένη' ἀνάγνωση, τὸ δεύτερο μέλος τῆς σύνδεσης φαίνεται νὰ παραβιάζει τὸν κανόνα μας, ποὺ ἤθελε ταύτιση ἀσυντέλεστης ρηματικῆς ὄψης καὶ 'γενικότητας (genericity). Ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδο μᾶς βγάζει ἕνα χαρακτηριστικὸ πού, κοντὰ στὰ ἄλλα, ἔχει ἡ ἀσυντέλεστη ρηματικὴ ὄψη, νὰ συνεπάγεται, δηλαδή, πὼς ἡ πράξη ποὺ περιγράφει ἐξελίσσεται στὸ παρόν· πβ. τὸ διάλογο ποὺ ἀκολουθεῖ:

(14) A: — Αὐτοὶ οἱ αἰχμάλωτοι δὲν πρέπει νὰ ἐκτελοῦνται.
B: — Μά, δὲν ἐκτελέστηκε κανεὶς ἀκόμη!

Ἂν ἀντικαταστήσουμε τὸ ἀσυντέλεστο *ἐκτελοῦνται* μὲ τὸ συντελεσμένο *ἐκτελεστοῦν*, ἡ ἀπάντηση τοῦ B γίνεται ἄστοχη καὶ μοιάζει «ἐκτὸς θέματος». Φαίνεται νὰ ὑπάρχει ἕνας γενικὸς κανόνας ποὺ καλύπτει αὐτὲς τὶς περιπτώσεις: σὲ προτάσεις ποὺ ἐκφράζουν προσταγή, ἐντολή, σύσταση, ἢ ἔχουν ἀνάλογη ἔννοια, ἡ χρήση τοῦ ἀσυντέλεστου τύπου συνεπάγεται ὅτι ἡ πράξη ποὺ περιγράφεται βρίσκεται σὲ ἐξέλιξη τὴ στιγμὴ τῆς ἀναφορᾶς μας σ' αὐτήν. Μιὰ φράση, πολὺ γνωστὴ σ' αὐτοὺς ποὺ ταξιδεύουν μὲ ἀεροπλάνο, εἶναι χαρακτηριστικὸ παράδειγμα:

(15) Προσδεθεῖτε, μὴ *καπνίζετε*.

Χρησιμοποιεῖται τὸ ἀσυντέλεστο *μὴ καπνίζετε*, ἐπειδὴ ἡ ἀπαγόρευση ἀπευθύνεται σὲ ἐπιβάτες ποὺ καπνίζουν τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ πιλότος ἀνάβει τὴ φωτεινὴ ἐπιγραφή· τὸ συντελεσμένο *μὴ καπνίσετε* θὰ σήμαινε «μὴν ἀνάψετε τσιγάρο» (σὲ κάποια στιγμὴ στὸ μέλλον, ποὺ δὲν προσδιορίζεται). Ἔτσι ἡ πρόταση (16)

(16) Οἱ αἰχμάλωτοι δὲν πρέπει νὰ ἐκτελοῦνται

εἶναι ἀμφίσημη, ἂν δὲ συνοδεύεται ἀπὸ συμφραζόμενα· μπορεῖ νὰ ἀναφέρεται σὲ μιὰ συγκεκριμένη ὁμάδα αἰχμαλώτων, ὁπότε καὶ συνεπάγεται πὼς ὁ ἕνας μετὰ τὸν ἄλλο ἐκτελοῦνται καὶ σημαίνει «πρέπει νὰ πάψει αὐτὴ ἡ ἐκτέλεση τῶν αἰχμαλώτων», ἢ νὰ ἐκφράζει τὴ γενικὴ ἀρχὴ «δὲν πρέπει νὰ ἐκτελοῦνται αἰχμάλωτοι».

Οἱ ἀπαγορευτικὲς προτάσεις εἶναι οἱ πιὸ χαρακτηριστικὲς γιὰ τὴ χρήση τῆς ἀσυντέλεστης ὄψης σὲ περιπτώσεις ποὺ συνεπαγόμαστε πὼς ἡ πράξη βρίσκεται σὲ ἐξέλιξη τὴ στιγμὴ τῆς ἀναφορᾶς μας σ' αὐτή: πολὺ πιὸ συχνὰ ζητοῦμε τὴ διακοπὴ μιᾶς πράξης, παρὰ τὴ συνέχιση μιᾶς πράξης ποὺ εἶναι πιθανὸ νὰ ἀρχίσει τὴν ἑπόμενη (ἢ σὲ μιὰ πιὸ ἀπομακρυσμένη) στιγμὴ στὸ μέλλον. Καὶ γενικότερα, πραγματολογικοὶ οὐσιαστικὰ λόγοι μπορεῖ νὰ εὐνοοῦν τὴ μιὰ 'ἀνάγνωση' μιᾶς πρότασης, καὶ νὰ προσανατολίζουν σ' αὐτὴ τοὺς

ὁμιλητές, σὲ βάρος τῆς ἄλλης. Ἔτσι θὰ ἦταν ἀπίθανο νὰ ἀναγνωσθεῖ ἡ (13) σὰν 'συγκεκριμένη' πρόταση, ποὺ συνεπάγεται ὅτι τόσο οἱ ἐκτελέσεις ὅσο καὶ οἱ δίκες συμβαίνουν κατὰ τὴν πραγμάτωσή της· καὶ μὲ τὸ συντελεσμένο *ἐκτελεστοῦν* νὰ ἀκολουθεῖ τὸ ἀσυντέλεστο *δικάζονται* ἡ πρόταση δὲ θὰ ἦταν χωρὶς πραγματολογικὲς δυσκολίες, ἀφοῦ θὰ σήμαινε «οἱ αἰχμάλωτοι πρέπει νὰ συνεχίσουν νὰ δικάζονται, κι ὄχι νὰ ἐκτελεστοῦν (αὔριο)».[1]

Ἡ συζήτηση μέχρι ἐδῶ ἔχει δείξει ὅτι στὸν ἴδιο χῶρο, τῆς 'συγκεκριμένης' ἀνάγνωσης προτάσεων μὲ ἔναρθρες ὀνοματικὲς φράσεις, συνυπάρχουν δυὸ κανόνες: (α) ἡ συντελεσμένη ρηματικὴ ὄψη μπορεῖ νὰ δηλώσει μόνο 'συγκεκριμένη' ἀνάγνωση, καὶ (β) ἡ ἀσυντέλεστη ρηματικὴ ὄψη ἔχει 'συγκεκριμένη' ἀνάγνωση ὅταν συνεπάγεται ταυτόχρονη ἐξέλιξη τῆς πράξης ποὺ περιγράφεται. Μὲ ἄλλα λόγια, ὁ συντελεσμένος τύπος μπορεῖ νὰ συνδεθεῖ μὲ μιὰ καὶ μόνο ἑρμηνεία [—ΓΕΝ —ΣΥΝΕΠ], ἐνῶ ὁ ἀσυντέλεστος μπορεῖ νὰ ἔχει δύο (σημασιολογικὲς) ὄψεις: [-ΓΕΝ +ΣΥΝΕΠ] ἢ [+ΓΕΝ ±ΣΥΝΕΠ] (ὅπου [ΓΕΝ] καὶ [ΣΥΝΕΠ] εἶναι συντμήσεις τῶν σημασιολογικῶν χαρακτηριστικῶν [ΓΕΝΙΚΟ] καὶ [ΣΥΝΕΠΑΓΩΓΙΚΟ] ἀντίστοιχα). Τὰ δεδομένα λοιπὸν πείθουν ὅτι σὲ μιὰ τοὐλάχιστο κατηγορία δομῶν ἡ συντελεσμένη ρηματικὴ ὄψη εἶναι σημαδεμένη σημασιολογικά, μὲ τὴν ἔννοια ὅτι ἔχει μιὰ σαφή, αὐστηρὰ περιορισμένη ἑρμηνεία, ἐνῶ δὲ συμβαίνει τὸ ἴδιο μὲ τὴν ἀσυντέλεστη ἀντίστοιχή της. Στὴ συνέχεια θὰ προσπαθήσουμε νὰ δείξουμε ὅτι τὸ σημασιολογικὸ σημάδεμα τῆς συντελεσμένης ὄψης εἶναι ἀκόμη βαθύτερο ἀπ' ὅ,τι μέχρι τώρα ἔχει φανεῖ.

3. Τὸ *ἐκτελοῦμαι* ἐκφράζει ἕνα κατηγόρημα ποὺ μπορεῖ νὰ συνδεθεῖ μ' ἕνα ἄτομο μόνο μιὰ φορά. Ἂς ὑποθέσουμε ὅτι τέτοιες ἐκφράσεις ἔχουν τὸ σημασιολογικὸ χαρακτηριστικὸ [+ΑΠΑΞ], σὲ ἀντίθεση μὲ ἄλλες, ὅπως π.χ. *καπνίζω ἕνα τσιγάρο*, ποὺ εἶναι [—ΑΠΑΞ]. Παρατηρήσαμε πιὸ πάνω ὅτι τὸ ἀσυντέλεστο χρησιμοποιεῖται ὅταν συγκεκριμένα ἄτομα παρουσιάζονται νὰ ἐκτελοῦν μιὰ ὁρισμένη πράξη θαμιστικὰ (π.χ. *κάπνιζε τσιγάρα*· βλ. (2)). Ποιὲς ἐπιπτώσεις ἔχει αὐτὴ ἡ χρήση στοὺς κανόνες μας ποὺ ὁρίζουν τὴν ἑρμηνεία τῶν γενικῶν ὀνοματικῶν φράσεων; Ἂς δοῦμε πρῶτα τὰ παραδείγματα ποὺ ἀκολουθοῦν:

(17) Οἱ αἰχμάλωτοι δὲν πρέπει νὰ καπνίζουν
(18) Οἱ αἰχμάλωτοι δὲν πρέπει νὰ καπνίσουν.

---

1. Ἴσως ἡ μόνη περίπτωση ποὺ ἡ ἀνάγνωση μὲ τὴ συνεπαγωγὴ φαίνεται φυσικὴ εἶναι ὅταν τὸ *πρέπει* ἔχει ἐμφατικὸ τονισμό, ὅπως στὴν πρόταση *(τὸ πιστεύω, ἀφοῦ) ΠΡΕΠΕΙ νὰ τὸ πιστεύω*.

Ἔχουμε φτάσει στὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ συντελεσμένος ρηματικὸς τύπος εἶναι δείκτης 'συγκεκριμένης' ἀνάγνωσης χωρὶς συνεπαγωγές, [—ΓΕΝ —ΣΥΝΕΠ], ἐνῶ ὁ ἀντίστοιχος ἀσυντέλεστος φαίνεται νὰ συνδέεται μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ [+ΓΕΝ] ἢ [+ΣΥΝΕΠ]· δηλαδή, στὴν ἐπιλογὴ τῆς ρηματικῆς ὄψης τὸ χαρακτηριστικὸ [+ΣΥΝΕΠ], ποὺ ἀπαιτεῖ ἀσυντέλεστο τύπο, ἀποδεικνύεται ἰσχυρότερο ἀπὸ τὸ [—ΓΕΝ], ἀφοῦ τὸ τελευταῖο μπορεῖ νὰ ἐπιβάλει τὴ χρήση τοῦ συντελεσμένου τύπου μόνο ὅταν δὲ συνυπάρχει μὲ τὸ [+ΣΥΝΕΠ]. Θέλουμε νὰ προσθέσουμε τώρα ὅτι καὶ ἕνα ἀκόμη σημασιολογικὸ χαρακτηριστικό, ποὺ τὸ ὀνομάζουμε [+ΘΑΜΙΣΤΙΚΟ] (στὸ ἑξῆς [+ΘΑΜ]) καὶ μπορεῖ νὰ συνδεθεῖ μόνο μὲ [—ΑΠΑΞ] κατηγορήματα, μπορεῖ νὰ ἐξουδετερώνει τὸ [—ΓΕΝ] κάθε φορὰ ποὺ συνεμφανίζονται, καὶ νὰ ἐπιβάλλει ἀσυντέλεστη ὄψη στὸ ρῆμα. Γιὰ νὰ γίνει ἡ εἰκόνα καθαρότερη, δίνουμε ἕνα διάγραμμα γιὰ τοὺς ὀκτὼ δυνατοὺς συνδυασμοὺς τῶν τριῶν αὐτῶν χαρακτηριστικῶν (Πίνακας 1).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Σχέσεις ρηματικῆς ὄψης καὶ σημασιολογικῶν χαρακτηριστικῶν

	1	2	3	4	5	6	7	8
ΓΕΝ	+	+	+	+	—	—	—	—
ΣΥΝΕΠ	+	+	—	—	+	+	—	—
ΘΑΜ	+	—	+	—	+	—	+	—
Ὄψη	ἀσυντέλεστη							συντελεσμένη

Σύμφωνα μὲ τὶς προβλέψεις τοῦ πίνακα, ἡ πρόταση (17) μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθεῖ μὲ ἑπτὰ σημασιολογικὲς ἀποχρώσεις, ποὺ ἀπεικονίζονται στὶς στῆλες 1-7, ἐνῶ ἡ (18) μπορεῖ νὰ ἔχει μόνο μιὰ χρήση. Διστάζουμε νὰ δεχτοῦμε ὅτι ἡ (17), μὲ τὴν ἀσυντέλεστη ὄψη, ἔχει μᾶλλον ἑπτὰ διαφορετικὲς σημασίες, παρὰ τὴν ἴδια σημασία σὲ ἑπτὰ περιπτώσεις συμφραζομένων, ἀφοῦ ὅσο μεγαλύτερη εἶναι ἡ συγκέντρωση σημασιολογικῶν χαρακτηριστικῶν, τόσο δυσκολότερη γίνεται ἡ ἀπόφαση γιὰ τοὺς ὁμιλητὲς τῆς γλώσσας. Ὡστόσο μιὰ τέτοια ὑπόθεση δὲν πρέπει νὰ φαίνεται ἰδιαίτερα τολμηρή, ἂν μάλιστα παρατηρήσει κανεὶς ὅτι οἱ, κατὰ τὰ ἄλλα πολὺ συχνές, ἁπλοποιήσεις στὴ σύνδεση προτάσεων εἶναι ἀδύνατες, ὅταν τὰ σημασιολογικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἑνὸς μέλους τῆς σύνδεσης δὲν ἐναρμονίζονται μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἄλλου: ἡ πρόταση *Μὴ μιλᾶς γαλλικά*, π.χ., μπορεῖ νὰ ἔχει μιὰ [—ΘΑΜ + ΣΥΝΕΠ] ἀνάγνωση (: «πάψε νὰ μιλᾶς γαλλικὰ») ἢ μιὰ [+ ΘΑΜ — ΣΥΝΕΠ] (: «νὰ μὴ μιλᾶς γαλλικὰ (ὅταν οἱ γείτονες σ' ἀκοῦν)»)· δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ

συνδέσουμε τὴν πρόταση *Μὴ μιλᾶς οὔτε γαλλικὰ οὔτε ρωσικὰ* μὲ μιὰ ἔννοια ποὺ νὰ προκύπτει ἀπὸ διασταύρωση δύο διαφορετικῶν ἀναγνώσεων, δηλαδὴ μὲ τὴν ἔννοια «σταμάτα νὰ μιλᾶς γαλλικὰ τώρα καὶ μὴ μιλᾶς ρωσικὰ στὸ μέλλον». Γιὰ νὰ γυρίσουμε στὶς (17) καὶ (18), ἡ δεύτερη μπορεῖ νὰ σημαίνει μόνο (στήλη 8 στὸν πίνακα) «οἱ αἰχμάλωτοι δὲν πρέπει, σὲ κάποια μελλοντικὴ στιγμή, νὰ καπνίσουν (σὲ μιὰ περίπτωση)». Οἱ ὑπόλοιπες ἑπτὰ στῆλες, τῆς ἀσυντέλεστης ὄψης, ἀντιστοιχοῦν περίπου στὶς ἑρμηνεῖες «οἱ αἰχμάλωτοι (γενικὰ) πρέπει νὰ κόψουν τὴ συνήθεια (ποὺ ἔχουν) τοῦ καπνίσματος» (στήλη 1), «οἱ αἰχμάλωτοι (γενικὰ) πρέπει νὰ μὴ ἀποκτήσουν ποτὲ τὴ συνήθεια τοῦ καπνίσματος» (στήλη 3), «οἱ αἰχμάλωτοι (συγκεκριμένη ὁμάδα) πρέπει νὰ κόψουν τὴ συνήθεια τοῦ καπνίσματος» (στήλη 5), «οἱ αἰχμάλωτοι (συγκεκριμένη ὁμάδα) πρέπει νὰ σβύσουν τὰ τσιγάρα ποὺ κρατοῦν» (στήλη 6), καὶ «οἱ αἰχμάλωτοι (συγκεκριμένη ὁμάδα) πρέπει νὰ μὴ ἀποκτήσουν τὴ συνήθεια τοῦ καπνίσματος» (στήλη 7)· οἱ στῆλες 2 καὶ 4 δὲν ἔχουν, γιὰ πραγματολογικοὺς προφανῶς λόγους, νὰ παρουσιάσουν ἀποδεκτὲς ἑρμηνεῖες γι' αὐτὴ τὴν πρόταση: ὁ συνδυασμὸς τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς στήλης 2 θὰ συνεπαγόταν ὅτι οἱ αἰχμάλωτοι γενικὰ (χωρὶς χρονικὸ περιορισμὸ) καπνίζουν αὐτὴ τὴ στιγμή, ἐνῶ τῆς 4 θὰ θεωροῦσε δεδομένο ὅτι τὸ κάπνισμα εἶναι μιὰ δραστηριότητα ποὺ γνωρίζουν οἱ αἰχμάλωτοι γενικὰ μόνο μιὰ φορὰ στὴ ζωή τους. Ὡστόσο, οἱ δυὸ αὐτοὶ συνδυασμοὶ χαρακτηριστικῶν δὲν ἀντιμετωπίζουν τὶς ἴδιες δυσκολίες ὅταν ἐμφανίζονται μὲ διαφορετικὴ λεκτικὴ ἐπένδυση: ἡ πρόταση *Οἱ ἄνθρωποι δὲν πρέπει πιὰ νὰ πεθαίνουν ἀπὸ τὴν πείνα*, π.χ., ἔχει μιὰ ἀπόλυτα φυσικὴ (ἂν ὄχι πρώτη) ἀνάγνωση ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὴ στήλη 2 καί, μὲ τὴν ἀπαλοιφὴ τοῦ *πιά*, στὴ στήλη 4 (κι αὐτὸ εἶναι μιά, κάπως προβληματικὴ γιὰ τὸν πίνακά μας, ἔνδειξη πὼς οἱ γενικὲς προτάσεις θὰ πρέπει μᾶλλον νὰ μένουν ἀχαρακτήριστες ὡς πρὸς τὸ σημασιολογικὸ χαρακτηριστικὸ τῆς συνεπαγωγῆς, νὰ εἶναι δηλαδὴ [Ο ΣΥΝΕΠ], παρὰ νὰ θεωροῦνται ἀμφίσημες, μὲ μιὰ [+ΣΥΝΕΠ] καὶ μιὰ [—ΣΥΝΕΠ] 'ἀνάγνωση').

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ [+ΣΥΝΕΠ] καὶ [+ΘΑΜ] ὑπάρχει κι ἕνα τρίτο σημασιολογικὸ χαρακτηριστικό, [+ΣΥΝΕΧ], ποὺ ἐπιλέγει τὴν ἀσυντέλεστη ὄψη μὲ συγκεκριμένο ἢ γενικὸ ὑποκείμενο. Γενικά, κάνουμε χρήση τοῦ [+ΣΥΝΕΧ] γιὰ νὰ χαρακτηρίσουμε τὶς περιπτώσεις ὅπου ἕνα τμῆμα τῆς ὅλης πράξης ποὺ περιγράφει τὸ ρῆμα ἐμφανίζεται σὲ μιὰ συγκεκριμένη στιγμὴ ἢ καλύπτει σ' ὁλόκληρη τὴν ἔκτασή του ἕνα χρονικὸ διάστημα. Γιὰ παράδειγμα, μὲ τὴν πρόταση *Στὶς ἕξι παίζαμε σκάκι* ἐννοοῦμε ὅτι μιὰ χρονικὴ στιγμή, ποὺ δηλώνεται ἀπὸ τὴν ἔκφραση *στὶς ἕξι*, συνέπιπτε μὲ μιὰ φράση τῆς ὅλης ἐξέλιξης τῆς πράξης *παίζαμε σκάκι*. Ἡ παρουσία τοῦ χαρακτηριστικοῦ [+ΣΥΝΕΧ] δηλώνεται μὲ τὴ χρήση τοῦ ἀσυντέλεστου τύπου τοῦ ρήματος, ἐνῶ τὸ [—ΣΥΝΕΧ] ἐκφράζεται μὲ τὸ συντελεσμένο· πβ. (19) καὶ (20)

(19) Ὅταν μπεῖ ὁ διευθυντὴς πρέπει νὰ γράφεις κάτι.
(20) Ὅταν μπεῖ ὁ διευθυντὴς πρέπει νὰ γράψεις κάτι.

Εἶναι ἀναγκαία λοιπὸν μιὰ διεύρυνση τοῦ Πίνακα 1, ὥστε νὰ συμπεριλάβει καὶ τὸ νέο χαρακτηριστικό. Βλ. Πίνακα 2 παρακάτω:

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Συμπλήρωση τοῦ Πίνακα 1

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
ΓΕΝ	+	+	+	+	+	+	+	+	−	−	−	−	−	−	−	−
ΣΥΝΕΠ	+	+	+	+	−	−	−	−	+	+	+	+	−	−	−	−
ΘΑΜ	+	+	−	−	+	+	−	−	+	+	−	−	+	+	−	−
ΣΥΝΕΧ	+	−	+	−	+	−	+	−	+	−	+	−	+	−	+	−
Ὄψη	ἀσυντέλεστη								συντελεσμένη							

Ἀπὸ τοὺς δεκαέξι λογικὰ δυνατοὺς συνδυασμοὺς τῶν χαρακτηριστικῶν ποὺ καθορίζουν τὴν ἐπιλογὴ τῆς ὄψης, οἱ δεκαπέντε βρίσκουν τὴν ἔκφρασή τους στὸν ἀσυντέλεστο τύπο τοῦ ρήματος καὶ μόνο ὁ τελευταῖος (στήλη 16) μπορεῖ νὰ συνδεθεῖ μὲ τὴν ἐπιλογὴ τοῦ συντελεσμένου. Τὰ παραδείγματα ποὺ ἀκολουθοῦν ἴσως κάνουν σαφέστερες μερικὲς ἀπ' αὐτὲς τὶς διακρίσεις:

(21) Οἱ κοπέλες δὲν πρέπει νὰ φορέσουν καπέλα
(22) Οἱ κοπέλες δὲν πρέπει νὰ φοροῦν καπέλα.

Τὸ *φορῶ* ἀνήκει στὴν κατηγορία τῶν ρημάτων ποὺ ἀναφέρονται σὲ 'ὁμοιόμορφες καταστάσεις'· γενικὰ τὸ χαρακτηριστικὸ [+ΣΥΝΕΧ] σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις συνδέεται μὲ τὴν ὕπαρξη τῆς κατάστασης, ἐνῶ τὸ [—ΣΥΝΕΧ] δηλώνει τὴν ἔναρξή της (πβ. τὴν ἀντίθεση *ἀγαποῦσα* / *ἀγάπησα*). Ἔτσι ὁ ἀσυντέλεστος τύπος *φοροῦσα* μπορεῖ νὰ ἀντιστοιχεῖ στὴν ἔννοια «ἤμουν ντυμένος μέ», ἐνῶ ὁ συντελεσμένος στὴν «ντύθηκα μέ, ἔβαλα».[2] Ἡ πρόταση (21) εἶναι, ὅπως κι ὁ πίνακάς μας προβλέπει, μονοσήμαντη· σημαίνει πὼς μιὰ συγκεκριμένη ὁμάδα κοριτσιῶν δὲν πρέπει νὰ βάλουν σὲ κάποια μελλοντικὴ

2. Αὐτὲς οἱ διακρίσεις ἐξακολουθητικῆς / μὴ ἐξακολουθητικῆς ἔννοιας συχνὰ στὰ Ἀγγλικὰ ἀνακλῶνται σὲ μιὰ λεξιλογικὴ διαφοροποίηση (πβ. 'I wore, was wearing' γιὰ τὸ *φοροῦσα* καὶ 'I put on' γιὰ τὸ *φόρεσα*), καὶ δείχνουν σαφέστερα τὴν ποικιλία τῶν σημασιῶν ποὺ μπορεῖ νὰ ἐκφράζει ὁ ἀσυντέλεστος τύπος στὰ Νέα Ἑλληνικά.

χρονικὴ στιγμὴ τὰ καπέλα τους. Θὰ ἦταν ἀνιαρὸ καὶ ἀνώφελο νὰ ἀπαριθμήσουμε τὶς δεκαπέντε δυνατὲς ἑρμηνεῖες τῆς (22), καὶ θὰ τὸ ἀποφύγουμε· ὡστόσο, μερικὲς στὴν τύχη ἀπὸ τὶς σημασίες της θὰ ἦταν: «οἱ κοπέλες (γενικὰ) δὲν πρέπει (ὅπως ἔκαμναν μέχρι τώρα), νὰ βάζουν καπέλα» (στήλη 2), «οἱ κοπέλες (συγκεκριμένη ὁμάδα) δὲν πρέπει νὰ φοροῦν (σὲ μιὰ συγκεκριμένη περίπτωση) καπέλα» (στήλη 15), «οἱ κοπέλες (συγκεκριμένη ὁμάδα) δὲν πρέπει νὰ βάζουν (κάθε τόσο, συχνὰ) καπέλα» (στήλη 14).

4. Ὅπως ἔχουμε δείξει, καθένα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ [+ΓΕΝ], [+ΘΑΜ], [+ΣΥΝΕΠ], [+ΣΥΝΕΧ] εἶναι ἀρκετὸ γιὰ νὰ δώσει ἀσυντέλεστη ὄψη στὸ ρῆμα, τόσο στὶς κύριες προτάσεις, ὅσο καὶ στὶς προτάσεις ποὺ ἐξαρτῶνται ἀπ' τὸ *πρέπει*. Ὅπως ἀποδεικνύουν τὰ δεδομένα τῶν ἐρωτηματολογίων ὅμως, 'γενικὲς' προτάσεις, ποὺ ἐπιλέγουν τὸν ἀσυντέλεστο τύπο, ὅταν περιέχουν τὸ *πρέπει*, μποροῦν νὰ συνυπάρξουν μὲ τὸ ἀντίστοιχο συντελεσμένο, ὅταν τὸ κύριο ρῆμα τους ἀνήκει στὴν κατηγορία τῶν προσωπικῶν 'τροπικῶν' ρημάτων (modals), ὅπως τὰ *μπορῶ, καταφέρνω, θέλω, προσπαθῶ*· πβ. τὰ παραδείγματα (23) - (25):

(23) Οἱ σημερινὲς κοπέλες πρέπει πάντα νὰ παντρεύονται / παντρευτοῦν μικρές.

(24) Οἱ σημερινὲς κοπέλες μποροῦν πάντα νὰ παντρεύονται / παντρευτοῦν μικρές.

(25) Οἱ σημερινὲς κοπέλες θέλουν νὰ παντρεύονται / παντρευτοῦν μικρές.

Σύμφωνα μὲ τὶς ἀπαντήσεις στὰ ἐρωτηματολόγια, τὸ ἀσυντέλεστο *παντρεύονται* ἦταν ἡ μοναδικὴ ἐπιλογὴ γιὰ τὴν πρόταση (23)· ἀντίθετα γιὰ τὶς (24) καὶ (25) ἕνα ποσοστὸ 15% καὶ 22% ἀντίστοιχα προτίμησε τὸ συντελεσμένο τύπο *παντρευτοῦν*. Ἀφοῦ ἡ ρηματικὴ φράση *παντρεύομαι μικρὴ* εἶναι [+ΑΠΑΞ], δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ συνδέσουμε τὶς προτάσεις (24) καὶ (25) μὲ μιὰ [+ΘΑΜ] ἀνάγνωση, ἐνῶ μιὰ [+ΣΥΝΕΧ] ἑρμηνεία τους δὲ θὰ ἱκανοποιοῦσε τὸ γλωσσικὸ ἔνστικτο τῶν ὁμιλητῶν. Θὰ πίστευε λοιπὸν κανεὶς πὼς οἱ μόνοι παράγοντες ποὺ μποροῦν νὰ ἐπηρεάσουν τὴν ἐπιλογὴ τῆς ρηματικῆς ὄψης σ' αὐτὲς τὶς προτάσεις εἶναι οἱ ἀντιθέσεις [±ΓΕΝ] καὶ [±ΣΥΝΕΠ], ποὺ ἀπομένουν. Ἀλλὰ ἡ ὀνοματικὴ φράση *οἱ σημερινὲς κοπέλες* μπορεῖ νὰ ἑρμηνευθεῖ σὰν [—ΓΕΝ], μόνο ἂν ἡ 'ἀνάγνωσή' της εἶναι «οἱ κοπέλες ποὺ ἦρθαν σήμερα», μιὰ μᾶλλον ἀπίθανη ἑρμηνεία, καὶ τὸ *πάντα* ἔχει τὴ σημασία «ἀκόμη»· καὶ καθὼς κανεὶς δὲν ὑποψιάστηκε αὐτὴ τὴν 'ἀνάγνωση' γιὰ τὴν (23), μποροῦμε μὲ ἀρκετὴ ἀσφάλεια νὰ ὑποθέσουμε πὼς οὔτε καὶ οἱ (24) καὶ (25) ἑρμηνεύτηκαν σὰν 'συγκεκριμένες'. Ἂν ὅμως οἱ προτάσεις (24) καὶ (25) εἶχαν 'γενικὴ' ἀνάγνωση, τότε ἡ ἀνάλυσή μας θὰ ἀπαιτοῦσε ἀσυντέλε-

στη ρηματικὴ ὄψη, ἀδιάφορο ποιὰ θὰ ἦταν τὰ συνεπαγωγικά τους χαρακτηριστικά. Ἔτσι τὸ πρόβλημα παραμένει: πῶς εἶναι δυνατὸ σὲ 'γενικὲς' προτάσεις νὰ ἐμφανίζεται συντελεσμένο συμπλήρωμα ρημάτων ὅπως τὰ *μπορῶ, θέλω, προσπαθῶ;* Ἡ μόνη ἀπάντηση ποὺ μποροῦμε νὰ δώσουμε εἶναι πώς, ἀντίθετα μὲ τὸ δεοντικὸ (deontic) *πρέπει* (πβ.(23)), τὰ ρήματα αὐτὰ καὶ ἄλλα ἀνάλογα ('τροπικά', μὲ τὴν πλατιὰ ἔννοια τοῦ ὅρου) μποροῦν νὰ ἀναπτύξουν σχέσεις πεδίων ἀναφορᾶς (scope) μὲ γενικὲς ὀνοματικὲς φράσεις, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ποὺ ἀναπτύσσουν τέτοιες σχέσεις μὲ χρονικοὺς προσδιορισμοὺς σὰν τοὺς *πάντα, κάθε μέρα,* ὅπως ἀναλύθηκαν σὲ προηγούμενες ἐργασίες (Newton (1979), Newton καὶ Veloudis (1979)), καὶ ὅπως ἀμέσως διαπιστώνει κανεὶς σὲ ζεύγη σὰν αὐτὸ ποὺ ἀκολουθεῖ:

(26) Μπορῶ νὰ τὴ συναντήσω κάθε μέρα
(27) Μπορῶ νὰ τὴ συναντῶ κάθε μέρα.

Ἡ πρόταση (26), μὲ τὸ συντελεσμένο τύπο, σημαίνει καθημερινὴ δυνατότητα, καὶ ἡ λογική της ἀπεικόνιση (μὲ ἀχαρακτήριστη ἀκόμη τὴ ρηματικὴ ὄψη) εἶναι ἡ (28)

(28) κάθε μέρα t (μπορῶ στὸν t (τὴ συναντῶ)).

Ἀντίθετα, στὴ δεύτερη πρόταση, στὴν (27), ὁ χρονικὸς προσδιορισμὸς ἔχει μικρότερη ἀκτίνα ἀναφορᾶς: περιορίζεται στὸ συμπλήρωμα *συναντῶ* (τὸ ἐπιτρέπει ἡ ἀσυντέλεστη ὄψη του), καὶ ἡ λογικὴ ἀνάλυση τῆς πρότασης εἶναι ἡ (29)

(29) μπορῶ (κάθε μέρα t (τὴ συναντῶ στὸν t)).

Νομίζουμε πὼς παράλληλη ἀνάλυση πρέπει νὰ προταθεῖ καὶ γιὰ τὶς περιπτώσεις ὅπου, ἀντὶ νὰ ἔχουμε καθολικὴ ποσοτικὴ ἔνδειξη πάνω σὲ χρόνο, ὅπως στὴ λογικὴ ἀνάλυση τοῦ *κάθε μέρα,* ἔχουμε γενικὲς ὀνοματικὲς φράσεις, ἀφοῦ, ὅπως καὶ λίγο πρὶν παρατηρήσαμε, οἱ γενικὲς ὀνοματικὲς φράσεις οὐσιαστικὰ εἶναι καθολικοὶ ποσοτικοὶ δεῖκτες πάνω στὰ χρονικὰ διαστήματα ποὺ καλύπτουν τὰ ἄτομα μὲ τὴν ὕπαρξή τους. Ἡ 'γενικὴ' ἀνάγνωση τῆς πρότασης (30)

(30) Οἱ Ἑλληνίδες θέλουν νὰ παντρευτοῦν μικρὲς

γιὰ παράδειγμα, φαίνεται νὰ σημαίνει πὼς κάθε Ἑλληνίδα θέλει νὰ παντρευτεῖ μικρή· πβ. (31)

(31) κάθε Ἑλληνίδα x (x θέλει (x παντρεύεται μικρή)).

Ἂν ἀντίθετα ἡ πρόταση ἐκφράζει τὴν ἄποψη πὼς οἱ Ἑλληνίδες θέλουν νὰ

παντρεύονται (οἱ Ἑλληνίδες) μικρές, ἐπιλέγει τὴν ἀσυντέλεστη ὄψη γιὰ τὸ ρῆμα, ὅπως στὴν (32)

(32) Οἱ Ἑλληνίδες θέλουν νὰ παντρεύονται μικρές,

καὶ ἡ λογική της ἀνάλυση φαίνεται νὰ εἶναι ἡ (33)

(33) κάθε Ἑλληνίδα x (x θέλει (κάθε Ἑλληνίδα x (x παντρεύεται μικρή))).

Ὡστόσο, στὴν προσπάθειά μας νὰ ἁπλουστέψουμε τὴν παρουσίαση τοῦ θέματος, παρασυρθήκαμε σὲ ἀνακριβεῖς λογικὲς ἀπεικονίσεις, ἀφοῦ στὶς (31) καὶ (33) δὲν ἀναλύεται ἡ γενικὴ ὀνοματικὴ φράση *οἱ Ἑλληνίδες*, ἀλλὰ ἡ *ὅλες οἱ Ἑλληνίδες*· ἡ δεύτερη φράση δὲν ἔχει 'γενικὴ' χρήση στὰ Νέα Ἑλληνικὰ καὶ κανονικὰ σὲ τέτοιες προτάσεις προτιμᾶ τὸ συντελεσμένο τύπο *παντρευτοῦν*. Γιὰ νὰ ἐκφράσουμε τὴν ἔννοια τῆς 'γενικότητας' θὰ χρειαστοῦμε ἕνα πολὺ πιὸ σύνθετο λογικὸ σχῆμα, ποὺ γιὰ τὴν περίπτωση τῆς (30), π.χ., θὰ εἶναι:

> γιὰ ὅλους τοὺς χρόνους t, γιὰ ὅλες τὶς Ἑλληνίδες x (ἂν x ζεῖ στὸν t, τότε x θέλει στὸν t (γιὰ ὅλες τὶς Ἑλληνίδες x, γιὰ ὅλους τοὺς χρόνους t (ἂν x ζεῖ στὸν t, x παντρεύεται μικρὴ στὸν t))).

Αὐτὴ ἡ ἀνάλυση μᾶς δίνει τὴ δυνατότητα νὰ δεχτοῦμε ὅτι ἡ ἀσυντέλεστη ὄψη ἐπιλέγεται γιὰ κάθε ρῆμα ποὺ συνδέεται μ' ἕνα t χαρακτηρισμένο μὲ τὸν καθολικὸ ποσοτικὸ δείκτη '$\forall$' (ὅπου t καλύπτει χρονικὰ διαστήματα). Ἔτσι εἴμαστε σὲ θέση νὰ δώσουμε ἕνα συνολικὸ χαρακτηρισμὸ τῶν [+ΓΕΝ] καὶ [+ΘΑΜ] προτάσεων, στὸ βαθμὸ ποὺ ὁ προηγούμενος κανόνας ἐφαρμόζεται τὸ ἴδιο ἀποτελεσματικὰ τόσο στὴν (27) (βλ. (29)), ὅσο καὶ στὴν (32) (βλ. τελευταία λογικὴ ἀνάλυση).

Ὁ ἀναγνώστης μπορεῖ νὰ ἔχει ἤδη ἀρχίσει νὰ θεωρεῖ τὴν ἀνάλυσή μας ἀντίθετη μὲ τὸ γλωσσικό του ἔνστικτο. Εἶναι ἀπόλυτα ἀποδεκτὸ νὰ παρατηρήσει κανεὶς γιὰ τὴν πρόταση *Θέλω νὰ παντρεύονται μικρὰ τὰ κορίτσια* πὼς ἔχει μιὰ γενικὴ ὀνοματικὴ φράση μέσα στὸ πεδίο ἀναφορᾶς τοῦ *θέλω*, ἀλλὰ πῶς, καὶ αὐτὴ θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι ἡ ἀντίρρηση, μπορεῖ κανεὶς νὰ ὑποστηρίξει πειστικὰ πὼς *Τὰ κορίτσια θέλουν νὰ παντρεύονται μικρὰ* σημαίνει «τὰ κορίτσια θέλουν τὰ κορίτσια νὰ παντρεύονται μικρά»; Τὸ ἐρώτημα εἶναι δικαιολογημένο. Ὅμως πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι πραγματικὰ φαίνεται νὰ ὑπάρχουν περιπτώσεις ὅπου τὸ λογικὸ σχῆμα προτάσεων μὲ ὑποκείμενο στὸν πληθυντικὸ καὶ 'τροπικὸ' κύριο ρῆμα ἀπαιτεῖ ταυτότητα ὑποκειμένων γιὰ τὸ κύριο ρῆμα καὶ τὸ συμπλήρωμα· πβ. τὰ παραδείγματα ποὺ ἀκολουθοῦν:

(34) Οἱ ἐργάτες θέλουν νὰ ἀμείβονται καλύτερα

(35) Οἱ φεμινίστριες θέλουν νὰ ἔχουν ἴσα δικαιώματα μὲ τοὺς ἄντρες
(36) Οἱ ὁμοφυλόφιλοι θέλουν νὰ ἀναγνωρίζονται.

Εἶναι φανερὸ ὅτι, τουλάχιστο σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις, αὐτὸ ποὺ θέλουν τὰ ὑποκείμενα εἶναι ἕνα γεγονὸς ὅπου νὰ συμμετέχουν σὰν κοινωνικὴ ὁμάδα.

Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ἀκόμη ὅτι οἱ ὁμιλητὲς ἐπιλέγουν τὴ συντελεσμένη ὄψη, ὅταν τὸ λεκτικὸ πλαίσιο εἶναι τέτοιο, ὥστε μόνο ἕνα μέλος τοῦ συνόλου μπορεῖ νὰ συμμετάσχει στὸ γεγονὸς ποὺ ἐκφράζει τὸ συμπλήρωμα· πβ. (37) καὶ (38):

(37) Κάθε κοπέλα θέλει νὰ παντρεύεται πρίγκιπα
(38) Κάθε κοπέλα θέλει νὰ παντρευτεῖ τὸν πρίγκιπα.

Ἐπειδὴ μόνο μιὰ κοπέλα (μὲ τὴν πιὸ φυσικὴ ἑρμηνεία) μπορεῖ νὰ παντρευτεῖ ἕνα συγκεκριμένο ἄντρα, μόνο ὁ συντελεσμένος τύπος εἶναι ἀποδεκτὸς στὴν πρόταση (38), ἀφοῦ ἡ λογική της δομὴ πρέπει νὰ ἀντιστοιχεῖ στὸ 'κάθε κοπέλα x (x θέλει (x παντρεύεται τὸν πρίγκιπα))'.[3] Στὴν περίπτωση τῆς (37), ἀντίθετα, ἡ λογικὴ ἀνάλυση εἶναι 'κάθε κοπέλα x (x θέλει (κάθε κοπέλα x (x παντρεύεται πρίγκιπα)))', ἀφοῦ δὲν ἀποκλείεται λογικὰ κάθε κοπέλα νὰ θέλει γιὰ κάθε ἄλλη κοπέλα, καὶ γιὰ τὸν ἑαυτό της, νὰ παντρευτεῖ πρίγκιπα, ἂν καὶ ὑπάρχει ἔλλειψη τοῦ εἴδους.

5. Προσπαθήσαμε σ' αὐτὸ τὸ ἄρθρο νὰ προσδιορίσουμε τοὺς ποικίλους παράγοντες ποὺ ὁρίζουν τὴ ρηματικὴ ὄψη στὶς 'γενικὲς' προτάσεις τῆς Νέας Ἑλληνικῆς, ἢ καλύτερα στὶς προτάσεις ποὺ προσφέρονται γιὰ 'γενικὴ' ἀνάγνωση. Ἡ βασική μας ὑπόθεση ἦταν ὅτι τὸ λογικὸ σχῆμα τῶν προτάσεων ἀποκλειστικὰ καθορίζει τὴν ὄψη τῶν παρεμφατικῶν τύπων στὴ δομὴ ἐπιφανείας, καὶ ὅτι, ὅταν δυὸ προτάσεις διαφέρουν μόνο κατὰ τὴ ρηματικὴ ὄψη, ἀντιστοιχοῦν σὲ διαφορετικὰ λογικὰ σχήματα. Οἱ παράγοντες ποὺ θελήσαμε νὰ ἀπομονώσουμε ἔχουν γενικότερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ Νέα Ἑλληνικὰ καὶ μποροῦν σὲ ἱκανοποιητικὸ βαθμὸ νὰ ἐκφραστοῦν μ' ἕνα ἀρκετὰ ἄμεσο τρόπο ἀπὸ τοὺς μηχανισμοὺς τῆς τυπικῆς λογικῆς· τὰ χαρακτηριστικὰ [ΓΕΝ] καὶ [ΘΑΜ], τουλάχιστο, μποροῦν πολὺ εὔκολα νὰ ἐνσωματωθοῦν σὲ λογικοὺς τύπους καὶ φαίνεται νὰ συνεπάγονται, τὸ καθένα ξεχωριστά, τὴν παρουσία ἑνὸς ι ποὺ συνοδεύεται ἀπὸ τὴν καθολικὴ ποσοτικὴ ἔνδειξη καὶ καλύπτει χρονικὰ διαστήματα. Ἕνας βασικὸς στόχος μας ἦταν νὰ φανεῖ, ἔστω καὶ χωρὶς τυπικὴ κάλυψη, ὅτι ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ τὸ δεχόμαστε αὐτό, ἡ χρήση τῆς συν-

3. Ἡ ρηματικὴ ὄψη τοῦ συμπληρώματος δὲ σημειώνεται στὴ λογικὴ ἀπεικόνιση. Τὸ ἴδιο ἔγινε καὶ γιὰ τὴν πρόταση (30) (βλ. (31)) παραπάνω.

τελεσμένης ὄψης στὶς 'γενικὲς' προτάσεις μπορεῖ εὔκολα νὰ αἰτιολογηθεῖ μὲ τὴν ὑπόθεση ὅτι σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις τὸ συντελεσμένο ρῆμα ἐκφράζει ἕνα κατηγόρημα ποὺ δὲν ἔχει στὴ λογική του ἀπεικόνιση *t* χαρακτηρισμένο ἀπὸ καθολικὴ ποσοτικὴ ἔνδειξη. Ἀναφερθήκαμε στὰ ἄλλα χαρακτηριστικὰ ([ΣΥΝΕΠ], [ΣΥΝΕΧ]) τέλος, χωρὶς νὰ ἐπιχειρήσουμε οὔτε μιὰ ἄτυπη συμβολική τους παράσταση μέσα στὸ λογικὸ σχῆμα ποὺ τοποθετήσαμε τὰ [ΓΕΝ] καὶ [ΘΛΜ], ἂν καὶ δὲν εἶναι δύσκολο νὰ σκεφτεῖ κανεὶς μηχανισμοὺς γιὰ μιὰ ἱκανοποιητική τους ἀπεικόνιση.

Σπουδαστήριο Γλωσσολογίας
Simon Fraser University

Γ. ΒΕΛΟΥΔΗΣ
B. NEWTON

B. Newton, «Scenarios, modality, and verbal aspect in Modern Greek», *Language* 55 (1979), 139-167.

B. Newton, I. Veloudis, «Necessity, obligation and Modern Greek verbal aspect», *Lingua* 50 (1980), 25-43.